

LUQMON BO‘RIXONNING "JAZIRAMADAGI ODAMLAR" ROMANIDA AYOLLAR TIMSOLI (XOSIYAT XOLA VA LOLAXON OBRAZI ORQALI)

Sunnatova Dilfuza Sherzod qizi

TAFU O‘zbek tili va adabiyoti

yo‘nalishi 4-kurs talabasi

Annotatsiya: Ushbu maqolada Luqmon Bo‘rixonning “Jaziramadagi odamlar” romani doirasida ayollar timsoli tahlil qilinadi. Tadqiqotda Xosiyat xola va Lolaxon obrazlari orqali ayol obrazlarining xarakteri, ruhiy dunyosi va jamiyatdagi o‘rni yoritiladi. Maqola roman matni asosida ayollarning sabr, fidoyilik, mehr-muhabbat va mustaqillik istagi kabi jihatlarini ochib beradi.

Kalit so‘zlar: ayol, xalqona, samimiylik, portret, milliy ruh, sabr

Abstract: This article analyzes the representation of women in the context of the novel "People of the Island" by Luqman Burikhon. Through the images of Hasiyat Hala and Lola Khon, the character, psychological world and role of female characters in society are illuminated. Based on the text of the novel, the article reveals aspects of women such as patience, self-sacrifice, love and desire for independence.

Key words: women, people, sincerity, portrait, national spirit, patience

Adabiyot jamiyatning turli qatlamlarini, inson ruhiyatining murakkab jihatlarini va qadriyatlarni aks ettiruvchi noyob vositadir. Shu jihatdan, o‘zbek adabiyotida ayollar timsoli alohida ahamiyatga ega bo‘lib, u orqali muallif insoniy munosabatlar, jamiyatdagi o‘rni va qadriyatlarni ochib beradi. Luqmon Bo‘rixonning “Jaziramadagi odamlar” romani ham ana shunday asarlardan biri bo‘lib, unda ijtimoiy haqiqatlar, insoniy his-tuyg‘ular va jamiyatning murakkab tizimi tafsilotli tarzda tasvirlangan. Ushbu roman ayniqsa ayollar timsolini yoritishda e‘tiborga loyiqdir, chunki muallif o‘z obrazlari orqali ayolning ichki dunyosi, ijtimoiy roli va shaxsiy kurashlarini ochib beradi.

Romandagi ayol obrazlari jamiyatdagi ijtimoiy, ma'naviy va oilaviy vazifalarni, shuningdek, insoniy sifatlarni o'zida mujassamlashtiradi. Ayol timsollari yordamida muallif jamiyatdagi gender rollarini, o'sha davrning qiyinchiliklari, odob-axloq me'yorlari va oilaviy munosabatlarni aks ettiradi. Shu bois, roman ayollar timsoli orqali jamiyat va insoniy qadriyatlarni ko'rsatishning kuchli vositasi sifatida qaraladi. Xosiyat xola va Lolaxon obrazlari romandagi ayol timsollarining eng muhim vakillari hisoblanadi. Xosiyat xola sabr, fidoyilik va oilaviy mas'uliyat timsoli sifatida tasvirlangan bo'lsa, Lolaxon yosh, go'zal va mustaqillik istagi bilan ajralib turuvchi ayol obrazidir. Ularning har biri turli ijtimoiy vaziyatlarda o'z xarakterini ochib beradi, insoniy fazilatlar va ichki kurashlarni namoyon qiladi. Shu bilan birga, bu obrazlar orqali muallif jamiyatdagi ijtimoiy nohaqliklar, gender stereotiplari va shaxsiy erkinlik chegaralarini ham ko'rsatadi.

Luqmon Bo'rixonning "Jaziramadagi odamlar" romanida ayollar timsoli jamiyat va insoniy qadriyatlarni ochib beruvchi muhim vosita sifatida ishlatiladi. Romandagi ayol obrazlari orqali muallif nafaqat shaxsiy xarakter va ruhiy dunyoni, balki jamiyatdagi ijtimoiy muammolarni, oilaviy munosabatlarni va insoniy fazilatlarni ham yoritadi. Shu nuqtai nazardan, Xosiyat xola va Lolaxon obrazlari romanning eng markaziy ayol timsollari sifatida ajralib turadi.

Besh qo'l baravar bo'lmaganidek og'ir vazmin tabiatli obrazlar bilan birgalikda sho'x-shaddod portretlar tasvirini ham yaratgan.

"*Zumrad yanga* –sho'x-shaddod, istarasi issiq, xushro'ygina ayol edi." [2:9] Asarda Zumrad yanga obrazi orqali muallif ayol xarakterining yorqin, hayotbaxsh, quvnoq va xalqona bir namunasi sifatida ko'rsatadi. U sho'x-shaddod, ya'ni har qanday holatda o'zini yo'qotmaydigan, o'ziga xos hazilkashlik va quvnoqlikka ega ayoldir. Shuningdek, "istarasi issiq" ifodasi uning odamga yoqimli, samimiy inson ekanidan dalolat beradi.

Zumrad yanga obrazi orqali muallif xalq orasida uchraydigan, samimiy, o'z gapini aytadigan, ammo qalbi pok ayollar obrazini yaratgan. U erkaklar dunyosida o'z o'rniga ega, uyalmasdan gapiradigan, o'z fikrini ochiq bildiradigan obraz bo'lishi mumkin.

Maysara yanga obrazi: “Maysara yanga, asli, go‘zal ayol bo‘lgan! Uning uzunchoq burni, yirik-yirik ko‘zlari, qiyalatib qo‘ndirilgan durrachasi ostidan bulutdek ko‘pirib toshib turadigan jingalak sochlari cho‘ng qaddi-bastiga xo‘p yarashadi. Tayin gapki, ne-ne yigitlar “Maysara” otini eshitgandayoq shirin-shirin tamshanganlar”[2:11] Yozuvchi ushbu obrazni ham o‘ziga xos uslub bilan yaratgan. Asardagi Maysara yanga obrazi —go‘zallik, nafislik va ayollikka xos joziba timsolidir. U erkaklar e‘tiborini tortadigan, o‘z davrida mashhur bo‘lgan, ayol go‘zalligini ifodalovchi yorqin obrazlardan biridir. Bunday obrazlar o‘z davri jamiyatida ayollarning roli, qadr-qimmati, jamiyatdagi o‘rni haqida fikr yuritishga undaydi.

Nuri obrazi: “Nuri –laylak uyasidek boshida oq tivit ro‘mol, ustida qunduz yoqali palto, oyog‘ida qo‘nji naq tizzasigacha yetadigan toza charm etik, qaddi-basti kelishgangina juvon ekan!” Ushbu obraz orqali yozuvchi shahar ayollariga xos portret yaratadi. Uning tashqi ko‘rinishini shaharliklarga xos manzara bilan tasvirlangan.

Xosiyat xola – romandagi eng kuchli, sabrli va fidoyi ayol sifatida tasvirlangan. U o‘z oilasi va yaqinlarini himoya qilish, qiyinchiliklar oldida jasorat ko‘rsatish orqali romandagi ijtimoiy va insoniy qadriyatlarni aks ettiradi. Xosiyat xola timsoli orqali muallif jamiyatdagi ayolning asosiy roli – oilani saqlash, farzandlar tarbiyasi va oila a‘zolarining xavfsizligini ta‘minlash ekanini ko‘rsatadi. Xosiyat xolaning xarakteri bir necha jihatdan muhim: birinchidan, u fidoyilik timsolidir. Murakkab hayotiy vaziyatlarda u nafaqat o‘zini, balki atrofida gilarni ham himoya qiladi. Bu obrazda ayolning kuchi va sabri, shuningdek, hayotiy qiyinchiliklarga qaramay qarorli bo‘lishi namoyon bo‘ladi. Masalan, romanda Xosiyat xola oilasining muammolari va tashvishlariga duch kelganida, u har doim vaziyatni oqilona hal qilishga intiladi, farzandlarini va eri himoya qiladi. Shu orqali muallif ayolning jamiyatdagi roli – himoyachi, mas’uliyatli va donishmand bo‘lishi zarurligini ko‘rsatadi.

Ikkinchidan, Xosiyat xolaning sabri romandagi boshqa ayollar timsollaridan ajralib turadi. U qiyin vaziyatlarda ham o‘z his-tuyg‘ularini nazorat qiladi, oilasini birlashtiradi va qiyinchiliklar bilan kurashadi. Bu obraz orqali muallif ayolning sabr va iroda quvvatini

yoritadi. Shu bilan birga, Xosiyat xola nafaqat oila ichidagi, balki jamiyatdagi ijtimoiy muammolarga ham javob beruvchi timsol sifatida namoyon bo'ladi.

Uchinchidan, Xosiyat xola orqali muallif ayolning mehr-muhabbatini, insoniy qadriyatlarni va ma'naviy kuchini ko'rsatadi. U nafaqat oilasini saqlashga intiladi, balki jamiyatdagi qadriyatlarni ham o'z xarakteri orqali aks ettiradi. Shu jihatdan, Xosiyat xola timsoli romandagi ayollar qahramonligining asosiy mezoni sifatida qaraladi.

Ijodkor ushbu asarning asosiy yuragi hisoblanga Lolaxon obrazini portretini shunday tariflaydi. *“Oppoq, to'lishgan yuzlari zulukdek qoshlari ostidagi qop-qora ko'zlari, qip-qizil lablari to'la tabassum! Qoramatiga yashariq atlas ko'ylak lozimi, boshidagi qizg'ish durrachasi uning chinakam shaharcha did-farosatidan darak berib turar edi”*. Ushbu obrazni tahlil qilsak: “Zulukdek qoshlari ostidagi qop-qora ko'zlari” – bu obraz yorqin, ifodali nigohli ayolni ko'z oldimizga keltiradi. Zulukdek qora qoshlar – tabiiy go'zallik belgisi, qop-qora ko'zlar – chuqur, jozibali nigoh ramzi. Bu ayol obrazi – go'zallik, nafislik, samimiyat va shaharlik madaniyati bilan uyg'unlashgan timsollar sirasiga kiradi. Uning har bir jihati – yuz ifodasidan tortib, kiyinish uslubigacha – estetik zavq, ayollik jozibasi va orasta hayot tarzini ifodalaydi.

Lolaxon – yosh va go'zal ayol sifatida tasvirlangan, lekin uning timsoli Xosiyat xoladan mutlaqo farq qiladi. Lolaxon obrazida hayotiy noaniqlik, sevgi va mustaqillik istagi, shuningdek, jamiyat bosimi ostida o'z yo'lini topishga intilish aks etadi. Lolaxonning xarakteri orqali muallif ayolning ichki dunyosidagi murakkabliklarni ochib beradi. Lolaxon timsolida yosh avlod ayollarining orzulari va kurashlari yoritilgan. U o'z mustaqilligi va shaxsiy erkinligini qadrlaydi, hayotning qiyinchiliklari bilan kurashadi va ba'zan o'z qarorlarini qabul qilishda adashadi. Bu obraz orqali muallif jamiyatdagi gender stereotiplari, yosh ayollar duch keladigan qiyinchiliklar va ularning o'z yo'lini topishdagi harakatlarini ko'rsatadi. Lolaxon obrazida muallif ayolning ichki kurashlarini alohida ta'kidlaydi. U sevgi, oilaviy majburiyatlar va shaxsiy erkinlik o'rtasida muvozanat yaratishga harakat qiladi. Shu bilan birga, Lolaxonning qiyinchiliklarga javobi va o'z qarashlariga sodiqligi, uning ruhiy kuchi va mustaqillik intilishini aks ettiradi.

Xosiyat xola va Lolaxon timsollari bir-biridan farqli bo'lishiga qaramay, ularning ikkalasi ham romanda ayolning ijtimoiy va shaxsiy jihatlarini ochib berish vazifasini bajaradi. Xosiyat xola timsolida fidoyilik, sabr va oilaviy mas'uliyat ustuvor bo'lsa, Lolaxon timsolida mustaqillik, ichki kurash va shaxsiy erkinlik hissi markaziy o'rinni egallaydi. Shu jihatdan, muallif turli avlod ayollarining xarakteri va hayotiy qadriyatlarini yoritadi.

Bundan tashqari, Xosiyat xola va Lolaxon obrazlari orqali muallif jamiyatdagi ijtimoiy cheklovlar va qadriyatlarning ayol shaxsiga ta'sirini ham ko'rsatadi. Xosiyat xola qiyinchiliklarga qaramay oila va jamiyatni saqlashga intilsa, Lolaxon o'z shaxsiy orzulari va mustaqilligini amalga oshirish yo'lida kurashadi. Shu bilan birga, bu ikki obraz orqali muallif ayolning ichki kuchi, qaror qabul qilishdagi jasorati va insoniy fazilatlarini ochib beradi.

Romandagi ayol timsollari faqat individual xarakterlarni aks ettirmaydi, balki o'sha davr jamiyatining ijtimoiy va madaniy holatini ham ko'rsatadi. Xosiyat xola va Lolaxon obrazlari orqali muallif o'quvchiga jamiyatdagi gender rollari, oilaviy qadriyatlar va ayolning hayotiy muammolari haqida chuqur tushuncha beradi. Shu jihatdan, ayollar timsollari romanda jamiyatning ma'naviy yuzini ochib beruvchi vosita sifatida xizmat qiladi. Shu bilan birga, Xosiyat xola va Lolaxon obrazlarida insoniy fazilatlar – sabr, mehr, fidoyilik, iroda quvvati, mustaqillik intilishi – markaziy o'rinda turadi. Bu jihatlar muallifning asardagi ijtimoiy, ma'naviy va axloqiy g'oyalarini mustahkamlashga xizmat qiladi.

Xosiyat xola va Lolaxon timsollari orqali Luqmon Bo'rixon romanda ayollarning turli qirralarini ochib beradi. Xosiyat xola sabr, fidoyilik va oilaviy mas'uliyat timsoli sifatida, Lolaxon esa yosh, mustaqil va ichki kurashga to'la ayol sifatida namoyon bo'ladi. Ularning har ikkisi ham jamiyatdagi qiyinchiliklarga qaramay o'z qarashlari va orzularidan voz kechmasligini ko'rsatadi. Shu tariqa, romandagi ayol timsollari insoniy qadriyatlarni aks ettiruvchi va jamiyatning ma'naviy yuzini ochib beruvchi kuch sifatida xizmat qiladi.

Xulosa

Luqmon Bo‘rixonning “Jaziramadagi odamlar” romani ayollar timsolini chuqur va tafsilotli tarzda yoritadi. Xosiyat xola va Lolaxon obrazlari orqali muallif jamiyatdagi ayolning turli qirralarini ochib beradi: sabr, fidoyilik, mehr-muhabbat, shaxsiy mustaqillik va ichki kurash kabi insoniy fazilatlar ularning xarakterida mujassamlashgan. Xosiyat xola fidoyilik va oilaviy mas’uliyat timsoli sifatida, Lolaxon esa yosh avlod ayolining mustaqillik va ichki kurashga intilishi sifatida namoyon bo‘ladi. Ushbu obrazlar nafaqat individual xarakterlarni, balki jamiyatning ijtimoiy, ma’naviy va madaniy holatini ham aks ettiradi. Shu bilan birga, ayol timsollari romandagi ijtimoiy cheklovlar va qadriyatlarning inson ruhiyatiga ta’sirini ochib beradi. Umuman olganda, Luqmon Bo‘rixonning “Jaziramadagi odamlar” romanida ayollar portreti o‘ziga xos badiiy mahorat bilan chizilgan bo‘lib, ular turli xarakter, taqdir va ruhiy kechinmalarning yorqin timsoli sifatida gavdalanadi. Muallif ayol obrazlari orqali nafaqat oila va jamiyatdagi o‘rnini, balki ularning ichki kuchi, sabr-bardoshi, mehr-oqibati va hayotga bo‘lgan irodasini chuqur aks ettiradi. Har bir ayol — u istarali, sho‘x, mehribon, go‘zal yoki qat’iyatli bo‘lishidan qat’i nazar — bu roman voqealari markazida jonli, tabiiy va samimiy obraz sifatida namoyon bo‘ladi. Ayollar portreti orqali muallif milliy ruh, qadriyat va hayot haqiqatini chuqur ochishga muvaffaq bo‘lgan. Juda ko‘plab ijodkorlar o‘z asarlarida ayollar tasvirini o‘zining uslubiga xos qilib jonli tarzda yaratadi. Romandagi ayol timsollari insoniy qadriyatlarni yorituvchi, jamiyatning ma’naviy yuzini ochib beruvchi va o‘quvchida chuqur ta’sir qoldiruvchi kuchli vosita sifatida qaraladi.

Foydalanilgan adabiyotlar

- 1.L. Bo‘rixon “Jaziramadagi odamlar” Oltin qalam nashriyoti. Toshkent,2024
2. Qodirov, A. O‘zbek romani va jamiyat: ijtimoiy-tahliliy tadqiqotlar. Toshkent, 2018.
3. Mirzayev, S. O‘zbek adabiyotida ayol timsollari. Toshkent: Fan, 2020.